

13.11.2018

EOAK/5287/2017

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Esittelijäneuvos Mikko Sarja

REKISTERÖIDYN EDUNVALVONTAVALTUUTUKSEN POISTAMINEN

1 KANTELU

Kantelija on saatekirjeellään toimittanut oikeusasiamiehen kansliaan maistraatille ja hallinto-oikeudelle alun perin osoitettuja asiakirjoja, jotka koskivat maistraatin toimintaa edunvalvontavaltuutuksen vahvistamisessa. Asia on otettu täällä kanteluna tutkittavaksi erityisesti kahden asiakokonaisuuden osalta.

Ensinnäkin kantelussa tuotiin esiin näkemys edunvalvontavaltuutuksen todistuslauselmaa ja todistajien kelpoisuutta koskevista muodollisista puutteista. Kantelun mukaan todistuslauselma ei vastaa laissa säädettyä eivätkä todistajat ole olleet kelpoisia esteellisyytensä vuoksi.

Toiseksi kantelussa katsottiin, että maistraatti oli selvittänyt asiaa puutteellisesti ennen valtuutuksen vahvistamista.

2 SELVITYS

Maistraatin henkikirjoittaja toimitti asiassa 3.11.2017 ensin alustavaa selvitystä. Tämän perusteella päätin ryhtyä selvittämään asiaa laajemmin. Pyysin maistraattia antamaan selvityksen, jossa tuli ottaa kantaa ainakin seuraaviin kysymyksiin:

- 1) Ovatko todistajat maistraatin mukaan olleet esteellisiä?
- 2) Jos todistajat ovat olleet esteellisiä, milloin tämä seikka oli tullut maistraatin tietoon?
- 3) Jos todistajat ovat maistraatin näkemyksen mukaan olleet esteellisiä, mitä mahdollisuuksia maistraatilla on jälkikäteen toimia?
- 4) Jos maistraatilla on asiassa toimimismahdollisuus, mitä maistraatti mahdollisesti on tehnyt asiassa?
- 5) Miten todistajien esteellisyys yleensä selvitetään ennen valtuutuksen vahvistamista?
- 6) Miten maistraatti oli selvittänyt valtuutetun sopivuutta tehtävään?
- 7) Keitä tahoja maistraatti oli kuullut ennen valtuutuksen vahvistamista?
- 8) Onko maistraatin valtuutetulta pyytämä tili jo tarkastettu? Jos on, mikä on ollut tarkastuksen lopputulos?

Maistraatti antoi 8.2.2018 päivätyn selvityksen dnro 6944/2017 ja on vastannut edellä esitettyihin kysymyksiin seuraavasti:

Kysymykset nro:t 1 ja 2

Maistraatti oli 2.3.2016 tekemällään päätöksellä vahvistanut kantelussa tarkoitetun edunvalvontavaltuutuksen. Kantelija oli 24.7.2017 ja 16.8.2017 toimittanut maistraattiin selvityspyynnöt koskien muun muassa valtuutuksen todistajien esteellisyyttä. Kantelija oli tehnyt valituksen hallinto-oikeudelle ja vaatinut, että maistraatin vahvistamispäätös kumotaan. Hallinto-oikeus oli 30.8.2017 antamallaan päätöksellä jättänyt valituksen tutkimatta, koska se oli katsonut, ettei kantelija ollut asianosainen asiassa.

Edunvalvontavaltuutuksesta annetun lain 8 §:n mukaan valtakirjan todistajana ei saa olla mm. valtuutetun tai hänen puolisonsa lapsi tai tällaisen henkilön puoliso. Asiassa on myöhemmin, kun valtakirja on jo vahvistettu ilmennyt, että valtakirjan todistajina olivat olleet valtuutetun tytär ja tämän puoliso, jotka ovat siten esteellisiä toimimaan todistajina. Asia oli tullut ilmi, kun valtuutetun sukulainen otti 16.6.2016 yhteyttä maistraattiin ja kertoi kirjoittaneensa keväällä 2015 puolisoille vastaista käyttöä varten edunvalvontavaltakirjan.

Sukulainen, joka ei itse ole ollut allekirjoitustilaisuudessa mukana, kertoi kesällä 2016 nähneensä 29.5.2015 allekirjoitetun valtakirjan, jossa hän havaitsi olevan esteelliset todistajat. Valtuutetun pyynnöstä sukulainen oli ottanut puhelimitse yhteyttä maistraatin ylitarkastajaan ja tieto esteellisyydestä oli kirjattu valtuuttajan asiakirjoihin.

Sen sijaan todistuslausuman sisällyttäminen valtakirjaan ei ole valtakirjan pätevyyden tai vahvistamisen edellytys. Todistajien syntymäaikojen ja yhteystietojen puuttuminen todistuslausumasta ei tee valtakirjaa pätemättömäksi. Yhteystietojen tarkoituksena on helpottaa todistajien löytymistä, jos heitä tarvitaan.

Kysymys nro 3

Edunvalvontavaltuutuksesta annettu laki määrittää valtakirjalle muotovaatimukset todistajien suhteen, mutta ei ota tarkempaa kantaa, kuinka virheisiin reagoidaan tai mitä virheistä oikeudellisesti seuraa. Tuomo Antilan kirjassa (Edunvalvontavaltuutus 2007, s. 51) mainitaan, että reagointi voi tapahtua asianosaisen tai kolmannen toimesta suoraan käräjäoikeudessa nostettavalla siviilikanteella, jolla vaaditaan valtakirjan julistamista pätemättömäksi.

Hallintolain 50 §:n mukaan viranomainen voi korjata päätöksessä olevan asiavirheen. Tämän lainkohdan soveltaminen muotovirheeseen valtakirjaan ja sen vahvistamispäätökseen on epäselvää. Viranomaisen päätös voidaan korjata 50 §:n 1 momentin 1–3 kohdassa tarkoitettussa tilanteessa asianosaisen eduksi tai vahingoksi. Päätöksen korjaaminen asianosaisen vahingoksi edellyttää, että asianosainen suostuu päätöksen korjaamiseen. Asianosaisen suostumusta ei kuitenkaan tarvita, jos virhe on ilmeinen ja se on aiheutunut asianosaisen omasta menettelystä. Päätös voidaan korjata 1 momentin 4 kohdassa tarkoitettussa tilanteessa ainoastaan asianosaisen eduksi. Epäselvää on, kuka on asianosainen ja onko korjaaminen valtuuttajan vahingoksi vai eduksi.

Tietoon todistajien esteellisyydestä ei maistraatissa ollut heti reagoitu, koska lainsäädännön perusteella oli epäselvää, miten asiassa tulisi toimia. Valtuuttajan asioiden oletettiin hoituvan hänen aviopuolisonsa ja omaishoitajansa toimesta. Puolisot olisivat mahdollisesti voineet valtuuttajan terveydentilasta riippuen tehdä uuden edunvalvontavaltakirjan ja tehtyä edunvalvontavaltakirjaa voitaneen käyttää muotovirheestä huolimatta edelleen tavallisen valtakirjan tavoin.

Asia tuli uudelleen esille kesällä 2017, kun kantelija toimitti maistraattiin kaksi selvityspyyntöä. Selvityspyyntöjen perusteella maistraatti oli pyytänyt valtuutettua tekemään tilin valtuuttajan omaisuuden hoitamisesta.

Valtuutetulla ei ole ollut tilivelvollisuutta maistraatille, koska valtakirjassa ei ole sitä koskevaa määrystä. Edunvalvontavaltuutuksesta annetun lain mukaan maistraatti voi kuitenkin tietyissä tapauksissa vaatia valtuutettua toimittamaan tili valtuuttajan taloudellisten asioiden hoidosta. Tili on toimitettu maistraattiin 31.10.2017 ja se on tarkastettu 8.12.2017.

Kysymys nro 4

Edunvalvontavaltuutuksesta annetun lain 11 §:n 2 momentin mukaan valtuutus voidaan valtuuttajan edun niin vaatiessa saattaa lakkaamaan määräämällä valtuuttajalle edunvalvoja. Valtuutus lakkaa olemasta voimassa siltä osin kuin edunvalvojan tehtäviin kuuluu huolehtia niistä asioista, joita valtuutus koskee.

Koska edunvalvontavaltakirjaa rasitti muotovirhe ja valtuuttajan asiat vaativat hoitoa, maistraatti oli päättänyt tekemään hakemuksen käräjäoikeudelle edunvalvojan määräämiseksi samoihin tehtäviin, jota valtuutus koski.

Kysymys nro 5

Valtakirjaa vahvistettaessa todistajien mahdollisesta esteellisyydestä kysytään hakijalta, jos sitä on aihetta epäillä esim. sukunimien, osoitetietojen tai muun syyn perusteella. Edellä mainitun Antilan teoksen mukaan maistraatin on tarpeen ottaa kantaa todistajien kelpoisuusehtoihin vain silloin, kun esteellisyydestä tehdään väite tai kun mahdollinen esteellisyys on selvästi havaittavissa käytettävissä olevista asiakirjoista (Antila 2007, s. 61).

Kysymys nro 6

Valtuutetun sopivuutta selvitetään tarkastamalla hänen luottotietonsa Suomen asiakastieto Oy:n luottotietorekisteristä. Näin on menetelty myös tässä asiassa. Ennen 5.2.2018 päivättyä käräjäoikeudelle tehtyä hakemusta maistraatti oli tarkistanut valtuutetun luottotiedot, ulosotto-tiedot ja rikosrekisteritiedot.

Kysymys nro 7

Ennen valtakirjan vahvistamista oli kuultu kirjallisesti sekä valtuuttajaa että kantelijaa.

Kysymys nro 8

Tilintarkastuksen yhteydessä oli tehty joitakin selvityksen liitteestä lähemmin ilmeneviä huomioita, jotka eivät normaalitilanteessa aiheuta tarvetta välittömille toimenpiteille.

3 RATKAISU**3.1 Oikeudellisen arvioinnin lähtökohdat****3.1.1 Oikeusohjeet**

Edunvalvontavaltuutuksesta annetun lain 6 §:n 1 momentin mukaan valtakirja edunvalvontavaltuutusta varten on tehtävä kirjallisesti. Valtuuttajan on kahden todistajan ollessa samanaikaisesti läsnä allekirjoitettava valtakirja tai tunnustettava siinä oleva allekirjoituksensa. Todistajien on sen jälkeen todistettava valtakirja allekirjoituksillaan. Todistajien tulee tietää, että asiakirja on edunvalvontavaltuutusta varten tehtävä valtakirja, mutta valtuuttaja voi olla ilmaisematta heille sen sisältöä.

Valtakirjasta on 6 §:n 2 momentin mukaan lisäksi käytävä ilmi: 1) valtuuttamistarkoitus; 2) asiat, joissa valtuutettu oikeutetaan edustamaan valtuuttajaa; 3) valtuuttaja ja valtuutettu; sekä 4) määräys, jonka mukaan valtuutus tulee voimaan siinä tapauksessa, että valtuuttaja tulee sairauden, henkisen toiminnan häiriintymisen, heikentyneen terveydentilan tai muun vastaavan syyn vuoksi kykenemättömäksi huolehtimaan asioistaan.

Edellä selostetun 6 §:n perusteluiden mukaan valtakirjan muotovaatimukseen kuuluvien todistajien avulla pyritään siihen, että jälkepäin, valtuuttajan jo menetettyä toimintakykynsä, olisi mahdollista todistaa valtakirjan oikeaperäisyys ja saada selvitystä valtuuttajan kyvystä ymmärtää valtakirjan merkitys valtakirjan tekohetkellä. Jos muotovaatimuksia ei ole noudatettu, valtakirja on pätemätön (HE 52/2006 vp, s. 19).

Lain 7 §:n 1 momentin mukaan todistajien on merkittävä allekirjoituksensa oheen syntymäaikansa ja yhteystietonsa sekä todistamisen paikka ja aika. Heidän on mainittava, että he ovat olleet samanaikaisesti läsnä valtakirjaa tehtäessä. Heidän on lisäksi tehtävä merkintä valtuuttajan kyvystä ymmärtää valtakirjan merkitys ja muistakin seikoista, joiden he katsovat vaikuttavan valtakirjan pätevyYTEEN. Saman pykälän 2 momentin mukaan todistajien valtakirjaan merkitsemää todistusta siitä, että valtakirjaa tehtäessä on menetelty 6 §:n 1 momentissa säädetyllä tavalla, on pidettävä uskottavana, jollei ole perusteltua syytä epäillä sen luotettavuutta.

Lain 8 §:n 1 momentin mukaan valtakirjan todistajana ei saa olla: 1) henkilö, joka on kahdeksaatoista vuotta nuorempi tai joka ei henkisen toiminnan häiriintymisen tai muun vastaavan syyn vuoksi kykene ymmärtämään todistamisen merkitystä; 2) valtuuttajan puoliso; 3) valtuuttajan tai hänen puolisonsa lapsi, lapsenlapsi, sisarus, vanhempi tai isovanhempi taikka tällaisen henkilön puoliso; 4) valtuutettu tai hänen puolisonsa; eikä 5) valtuutettuun tai hänen puolisoonsa 3 kohdassa mainitussa suhteessa oleva henkilö. Saman pykälän 2 momentin mukaan puolisoilla tarkoitetaan 1 momentissa aviopuolisoita ja yhteisessä taloudessa avioliitonomaisissa olosuhteissa tai muussa parisuhteessa eläviä. Sukulaisiin rinnastetaan vastaavat puolisuukulaiset.

Pykälän perusteluiden mukaan, jos valtakirjan todistajana on ollut henkilö, joka ei ole ollut kelpoinen todistamaan valtakirjaa, valtakirja on pätemätön (HE 52/2006 vp, s. 21).

Lain 11 §:n 1 momentin mukaan edunvalvontavaltuutus lakkaa olemasta voimassa: 1) kun valtuutus peruutetaan tai, jos peruuttaminen toimitetaan valtuutuksen voimaantumisen jälkeen, kun peruuttaminen tulee 12 §:n 3 momentin mukaisesti voimaan; 2) kun valtuuttaja kuolee; tai 3) kun valtuutettu ilmoittaa holhousviranomaiselle luopuvansa tehtävästään. Saman pykälän 2 momentin mukaan, jos valtuuttajalle määrätään edunvalvoja, valtuutus lakkaa olemasta voimassa siltä osalta kuin edunvalvojan tehtäviin kuuluu huolehtia niistä asioista, joita valtuutus koskee.

Lain 12 §:n 2 momentin mukaan valtuuttaja voi peruuttaa edunvalvontavaltuutuksen, jos hän kykenee ymmärtämään peruuttamisen merkityksen. Peruuttaminen toimitetaan siten, että valtuuttaja ottaa valtakirjan takaisin tai hävityttää sen. Jos valtuuttaja antaa uuden edunvalvontavaltuutuksen, aikaisempi valtuutus katsotaan peruutetuksi siltä osin kuin uusi valtuutus sisältää sen kanssa ristiriitaisia määräyksiä. Saman pykälän 3 momentin mukaan, jos peruuttaminen toimitetaan edunvalvontavaltuutuksen voimaantumisen jälkeen, peruuttaminen tulee voimaan, kun se on 28 §:ssä säädetyllä tavalla vahvistettu.

Pykälän perusteluissa todetaan, että koska valtuutuksen voimaantulo edellyttää, että valtuuttaja on tullut pääasiallisesti kykenemättömäksi huolehtimaan niistä asioista, joita valtuutus koskee, tämän vuoksi on jo lähtökohtaisesti kyseenalaista, kykeneekö valtuuttaja enää valtuutuksen voimaantumisen jälkeen myöskään pätevästi peruuttamaan valtuutusta. Siksi valtuutuksen peruuttaminen sen voimaantumisen jälkeen edellyttää viranomaisen myötävaikutusta. Näissä tapauksissa valtuutuksen peruuttaminen tulee voimaan vasta, kun holhousviranomaisen on 28 §:ssä tarkoitetulla tavalla vahvistanut peruuttamisen (HE 52/2006 vp, s. 24).

Lain 24 §:n 2 momentin 1 kohdan mukaan edunvalvontavaltuutusta ei saa vahvistaa, jos on ilmeistä, että valtuuttaja ei valtakirjan tehdessään kyennyt ymmärtämään valtakirjan merkitystä tai että valtakirjan todistaneet henkilöt eivät olleet 8 §:n mukaan kelpoisia todistajiksi.

Säännös perustuu perusteluidensa mukaan siihen lähtökohtaan, että valtuuttajan etujen turvaamiseksi valtakirjaa ei ole syytä vahvistaa, jos on ilmeistä, että se on pätemätön. Holhousviranomaisen ei kuitenkaan voida edellyttää valtuutuksen vahvistamista koskevassa kirjallisessa menettelyssä aina omasta

aloitteestaan selvittävän, että valtuuttaja on ollut oikeustoimikelpoinen valtakirjan tehdessään ja että todistajien kelpoisuusvaatimukset ovat täyttyneet. Näin ollen kyseinen säännös tulee käytännössä pääsääntöisesti sovellettavaksi vain silloin, kun holhousviranomaiselle on esitetty väite valtuuttajan oikeustoimikelvottomuudesta valtakirjan tekohetkellä tai väite siitä, että todistaja ei ole täyttänyt kelpoisuusehtoja. Lisäksi edellytetään, että väitteen tueksi on esitetty sellaista selvitystä, jonka perusteella on ilmeistä, ettei valtuuttaja ollut valtakirjan tehdessään oikeustoimikelpoinen tai että todistaja ei ole ollut kelpoinen toimimaan todistajana esimerkiksi läheisen sukulaisuussuhteen vuoksi.

Edellä lausutusta huolimatta holhousviranomaisen luonnollisesti on oikeutettu selvittämään mahdollisen pätemättömyysperusteen olemassa oloa myös omasta aloitteestaan, jos asiassa muuten kuin nimenomaisen väitteen johdosta tulee ilmi esimerkiksi todistajan selvä esteellisyys.

Holhousviranomaisen vahvistamisasiassa antamalla päätöksellä ei ratkaista oikeusvoimaisesti kysymystä valtakirjan pätevyydestä. Kysymys valtakirjan pätemättömyydestä esimerkiksi sillä perusteella, että valtuuttaja ei ollut valtakirjan tehdessään oikeustoimikelpoinen, voidaan siten tarvittaessa saattaa kanteella yleisen tuomioistuimen tutkittavaksi, vaikka holhousviranomaisen olisikin vahvistanut valtuutuksen. Vahvistettukin valtuutus voidaan vastaavasti myöhemmin tuomioistuimessa julistaa pätemättömäksi sillä perusteella, että valtakirjan todistaja ei ole ollut 8 §:n mukaan kelpoinen todistajaksi (HE 52/2006 vp, s. 32–33).

Lain 27 §:n 1 momentin mukaan, jos edunvalvontavaltuutus koskee valtuuttajan edustamista tämän taloudellisissa asioissa, holhousviranomaisen on vahvistaessaan valtuutuksen merkittävä se holhousasioiden rekisteriin.

Säännöksen perusteluiden mukaan rekisterinpidon tarkoituksena on ensinnäkin tehdä mahdolliseksi valtuutetun toiminnan valvonta laissa edellytetyllä tavalla. Rekisterinpidon toisena tarkoituksena on kolmansien oikeuksien turvaaminen. Kolmas osapuoli saattaa oikeuksiensa turvaamiseksi tarvita esimerkiksi tietoa siitä, onko edunvalvontavaltuutus voimassa (HE 52/2006 vp, s. 35).

Todettakoon tässä yhteydessä, että holhousasioiden rekisteristä säädetään erikseen holhoustoimesta annetussa laissa, jonka 64 §:n 1 momentin mukaan holhousasioiden rekisteri on valtakunnallinen rekisteri, jota holhousviranomaiset ja aluehallintovirasto pitävät edunvalvojan ja edunvalvontavaltuutuksesta annetussa laissa tarkoitetun valtuutetun toiminnan valvomiseksi ja kolmansien oikeuksien turvaamiseksi.

Lain 28 §:n 1 momentin mukaan holhousviranomaisen on valtuuttajan hakemuksesta vahvistettava edunvalvontavaltuutuksen peruuttaminen, jos valtuuttaja kykenee ymmärtämään peruuttamisen merkityksen. Saman pykälän 4 momentin mukaan, jos valtuutus on merkitty holhousasioiden rekisteriin, holhousviranomaisen on vahvistaessaan valtuutuksen peruuttamisen tehtävä siitä merkintä holhousasioiden rekisteriin.

Pykälän perusteluiden mukaan peruuttamisen vahvistamisen ainoana edellytyksenä on, että valtuuttaja kykenee ymmärtämään peruuttamisen merkityksen. Valtuuttajan ei siis ole tarpeen esittää selvitystä esimerkiksi siitä, että valtuutettu on kykenemätön tai sopimaton tehtävään. Tämä on sopusoinnussa sen kanssa, että edunvalvontavaltuutuksessa on kysymys vapaaehtoisesta, valtuuttajan omaan tahdonilmaisuu perustuvasta järjestelystä. Holhousviranomaisen on tarkoituksenmukaiseksi katsomallaan tavalla selvitettävä valtuuttajan kyky ymmärtää peruuttamisen merkitys. Yleensä tämä voi tapahtua kuulemalla henkilökohtaisesti valtuuttajaa. Jos kuulemisen perusteella ei synny luotettavaa kuvaa valtuuttajan oikeustoimikelpoisuudesta, häntä voidaan kehottaa esittämään lääkärintodistus tai muuta selvitystä (HE 52/2006 vp, s. 35).

Lain 41 §:n 2 momentin mukaan, jollei tämän lain säännöksistä muuta johdu, asian käsittelyyn ja virkamiehen esteellisyyteen sovelletaan hallintolakia.

Lain 42 §:n mukaan holhousviranomaisen tai hallinto-oikeuden päätöstä, joka koskee edunvalvontavaltuutuksen tai sen peruuttamisen vahvistamista, on noudatettava, vaikka päätös ei ole saanut lainvoimaa, jollei muutoksenhakutuomioistuimella toisin määrää.

Lain 43 §:n 1 momentin mukaan holhousviranomaisen päätökseen saa hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään.

Hallintolain 50 §:n 1 momentin mukaan viranomaisen voi poistaa virheellisen päätöksensä ja ratkaista asian uudelleen, jos: 1) päätös perustuu selvästi virheelliseen tai puutteelliseen selvitykseen; 2) päätös perustuu ilmeisen väärään lain soveltamiseen; 3) päätöstä tehtäessä on tapahtunut menettelyvirhe; tai 4) asiaan on tullut sellaista uutta selvitystä, joka voi olennaisesti vaikuttaa päätökseen. Saman pykälän 2 momentin mukaan päätös voidaan korjata 1 momentin 1–3 kohdassa tarkoitetussa tilanteessa asianosaisen eduksi tai vahingoksi. Päätöksen korjaaminen asianosaisen vahingoksi edellyttää, että asianosainen suostuu päätöksen korjaamiseen. Asianosaisen suostumusta ei kuitenkaan tarvita, jos virhe on ilmeinen ja se on aiheutunut asianosaisen omasta menettelystä. Päätös voidaan korjata 1 momentin 4 kohdassa tarkoitetussa tilanteessa ainoastaan asianosaisen eduksi.

Pykälän alkuperäisten perusteluiden mukaan itseoikaisusääntelyn taustalla olevaa ajatusta oikaisujärjestelmän rajoittamiseen koskemaan selviä ja luonteeltaan kiistattomia virheitä voidaan pitää edelleenkin asianmukaisena ja perusteltuna lähtökohtana oikaisusäännösten kehittämiseksi. Edelleen todetaan muun muassa, että tilanteilla, joissa suostumusta ei tarvita (asianosainen on itse omalla menettelyllään aikaansaanut päätöksen virheellisyyden) viitataan lähinnä asianosaisen vilpilliseen menettelyyn tai vakavaan laiminlyöntiin. Säännös ei kuitenkaan ehdottomasti edellytä asianosaisen menettelyltä tahallisuutta, vaan korjaamisen perusteena voi olla myös asianosaisen erehdykseen tai huolimattomuuteen perustuva virheellisten tietojen antaminen (HE 72/2002 vp, s. 104–105).

Lain 52 §:n 1 momentin mukaan viranomaisen käsittelee korjaamisasian omasta aloitteestaan tai asianosaisen vaatuksesta. Aloite on tehtävä tai vaatimus virheen korjaamiseksi on esitettävä viiden vuoden kuluessa päätöksen tekemisestä. Asiavirheen korjaaminen edellyttää 2 momentin mukaan, että asia käsitellään uudelleen ja asiassa annetaan uusi päätös. Asia- tai kirjoitusvirheen korjaamisesta on 3 momentin mukaan tehtävä merkintä alkuperäisen päätöksen taltiokappaleeseen tai viranomaisen käytössä olevaan tietojärjestelmään. Uusi tai korjattu toimituskirja on annettava asianosaiselle maksutta.

Hallintolainkäyttölain 63 §:n 1 momentin mukaan päätös voidaan purkaa: 1) jos asiassa on tapahtunut menettelyvirhe, joka on voinut olennaisesti vaikuttaa päätökseen; 2) jos päätös perustuu ilmeisesti väärään lain soveltamiseen tai erehdykseen, joka on voinut olennaisesti vaikuttaa päätökseen; tai 3) jos asiaan on tullut sellaista uutta selvitystä, joka olisi olennaisesti voinut vaikuttaa päätökseen, eikä hakijasta johdu, että uutta selvitystä ei ole aikanaan esitetty. Päätöstä ei 2 momentin mukaan saa purkaa, ellei se loukkaa yksityisen oikeutta tai julkisen edun katsota vaativan päätöksen purkamista.

Henkilötietolain, joka on tullut sovellettavaksi tapahtuma-aikaan, 29 §:n 1 momentin mukaan rekisterinpitäjän on ilman aiheutonta viivytystä oma-aloitteisesti tai rekisteröidyn vaatuksesta oikaistava, poistettava tai täydennettävä rekisterissä oleva käsittelyn tarkoituksen kannalta virheellinen, tarpeeton, puutteellinen tai vanhentunut henkilötieto. Rekisterinpitäjän on myös esitettävä tällaisen tiedon leviäminen, jos tieto vaarantaa rekisteröidyn yksityisyyden suojaa tai hänen oikeuksiaan. Saman pykälän 3 momentin mukaan rekisterinpitäjän on ilmoitettava tiedon korjaamisesta sille, jolle rekisterinpitäjä on luovuttanut tai jolta rekisterinpitäjä on saanut virheellisen henkilötiedon. Ilmoitusvelvollisuutta ei kuitenkaan ole, jos ilmoittaminen on mahdotonta tai vaatii kohtuutonta vaivaa.

3.1.2 Oikeuskäytäntöä

Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisemassa asiassa **KHO:2016:110** oli kyse siitä, että lapselle oli vanhempien toivomuksesta sukunimenä virheellisesti rekisteröity äidin kaksiosainen sukunimi, joka oli muodostettu siten, että äiti käytti entistä sukunimeään perheen yhteisen su-

kunimen edellä. Lapsen sukunimi oli nimilain vastaisena rekisteröity ilmeisen virheellisesti. Sukunimi olisi ollut korjattavissa ilman vanhempien suostumustakin. Kun maistraatti oli aloittanut korjaamismenettelyn yli viisi vuotta rekisteröinnin jälkeen, sukunimeä ei silti voitu muuttaa hallintolain 50 §:n nojalla asiavirheen korjaamisena.

Ratkaisussa **KHO:2015:132** oli kyse siitä, että Patentti- ja rekisterihallitus oli merkinnyt yhdistyksen saamansa ilmoituksen mukaisesti purkautuneeksi. Kun sittemmin ilmeni, että ilmoitus oli tehty yhdistykseen nähden ulkopuolisen henkilön toimesta ja se oli koskenut eri yhdistystä kuin ilmoittaja oli tarkoittanut, rekisterimerkintä oli selvästi virheellinen. Patentti- ja rekisterihallituksen olisi tullut korjata päätöksensä hallintolain asiavirheen korjaamista koskevien säännösten nojalla. Koska näin ei ollut tapahtunut, korkein hallinto-oikeus purki rekisterimerkintää koskevan päätöksen ja palautti asian Patentti- ja rekisterihallitukselle virheellisen rekisterimerkinnän poistamiseksi ja ilmoittajan tarkoittaman yhdistyksen merkitsemiseksi purkautuneeksi.

Korkein hallinto-oikeus totesi muun muassa, että yhdistysrekisterimerkintää koskevan asian käsitteilyyn Patentti- ja rekisterihallituksessa on sovellettava myös hallintolakia. Hallintolain 50 ja 52 §:n nojalla Patentti- ja rekisterihallitus voi poistaa virheellisen päätöksensä ja ratkaista asian uudelleen muun muassa, jos päätös perustuu selvästi virheelliseen tai puutteelliseen selvitykseen. Asiassa oli riidatonta, että väärä yhdistys oli merkitty purkautuneeksi, jolloin yhdistyksiä koskevat yhdistysrekisteristä ilmenevät tiedot eivät siten vastanneet todellista tilannetta. Yhdistysrekisterin luotettavuuden ja perusteettomasti purkautuneeksi merkityn yhdistyksen oikeusaseman kannalta oli selvä, että tämän kaltainen riidattomasti virheellinen merkintä oli virheen tultua rekisteriviranomaisen tietoon korjattava oikeaksi.

Patentti- ja rekisterihallitus olisi näin ollen hallintolain 50 ja 52 §:n nojalla voinut ja sen olisi lain 1 §:n mukaisten tavoitteiden toteuttamiseksi myös tullut poistaa selvästi virheellinen päätöksensä ja ratkaista asia uudelleen. Hallintolakia koskevan hallituksen esityksen (HE 72/2002 vp) mukaan itseoikaisun taustalla on ajatus, että selvät ja luonteeltaan kiistattomat virheet korjataan itseoikaisuna muutoksenhakuviranomaisten käsiteltävien asioiden vähentämiseksi. Tällaisten asioiden ratkaiseminen lainkäyttöviranomaisissa ei ole tarkoituksenmukaista. Asiavirheestä on kysymys muun ohella silloin, kun asiaan kuuluvat tosiseikat on selvitetty virheellisesti tai puutteellisesti. Enemmän viivästyksen välttämiseksi tilanteessa, jossa on haettu Patentti- ja rekisterihallituksen päätöksen purkamista, ja asian laatuun nähden korkein hallinto-oikeus ei kuitenkaan palauttanut asiaa Patentti- ja rekisterihallitukselle asiavirheen korjaamista varten. Sen sijaan korkein hallinto-oikeus totesi, että rekisteripäätöksen purkamiselle hallintolainkäyttölain 63 §:n 1 momentin 2 kohdassa ja 2 momentissa säädetyt edellytykset täytyivät.

Ratkaisussa **KHO:2012:91** oli kyse siitä, että Patentti- ja rekisterihallitus oli päätöksellään poistanut osakeyhtiön tiedot kaupparekisteristä kaupparekisterilain nojalla. Rekisteristä poistettu yhtiö vaati korkeimmassa hallinto-oikeudessa muun ohella, että Patentti- ja rekisterihallituksen päätös puretaan ja yhtiö palautetaan kaupparekisteriin. Patentti- ja rekisterihallituksen päätöksen purkamista koskevan hakemuksen tutkiminen kuului korkeimman hallinto-oikeuden toimivaltaan. Kysymys ei ollut asiasta, joka olisi tullut ratkaista kaupparekisterilaissa säädetyssä kanne-menettelyssä yleisessä tuomioistuimessa. Korkein hallinto-oikeus tutki ja hylkäsi hakemuksen.

3.2 Arviointi

Arvioin jäljempänä lähemmin kysymystä siitä, mihin toimenpiteisiin maistraatin tulee ryhtyä, jos vasta edunvalvontavaltuutuksen vahvistamisen ja holhousasioiden rekisteriin merkitsemisen jälkeen ilmenee, että valtuutusta rasittaa muotovirhe. Muilta osin minulla ei ole saamani selvityksen perusteella aihetta lausua asiassa enemmälti.

Edunvalvontavaltuutuksen vahvistamista koskevassa menettelyssä ei nyt erikseen ollut tullut selvitettyä tai muutenkaan arvioitavaksi todistajien kelpoisuus. Maistraatille ei tältä osin ole edes asetettu edunvalvontavaltuutuksesta annetun lain perustelujen perusteella erityistä selvitysvelvollisuutta, jos asiasta ei vahvistamisvaiheessa esitetä väitteitä ja niiden tueksi sellaista selvitystä, jonka perusteella on ilmeistä, että todistaja ei ole ollut kelpoinen toimimaan todistajana. Nyt esillä olevassa asiassa tällaisia väitteitä tai selvitystä ei ollut esitetty eikä esimerkiksi todistajien sukunimien perusteella tai asiakirjoista muutenkaan ollut epäiltävissä sukulaisuussuhteen olemassa oloa.

Nyt esillä olevassa asiassa on kuitenkin riidatonta, että edunvalvontavaltuutuksen todistajat olivat olleet edunvalvontavaltuutuksesta annetun lain tarkoittamalla tavalla esteellisiä ja edunvalvontavaltuutus oli siten pätemätön.

Holhustoimesta annetussa laissa säädetään lähemmin holhousasioiden rekisteristä, johon vahvistettu edunvalvontavaltuutuskin rekisteröidään. Tässä laissa ei erikseen säädetä rekisterissä olevan virheellisen tiedon oikaisemisesta. Myöskään edunvalvontavaltuutuksesta annetussa laissa ei erikseen säädetä niistä toimenpiteistä, joihin valtuutuksen vahvistanut ja rekisteröinyt maistraatti voi tai sen tulisi ryhtyä esimerkiksi muotovirheen tultua ilmi vasta valtuutuksen vahvistamisen ja rekisteröimisen jälkeen. Lakia koskevassa hallituksen esityksessä mainitaan vain yleisellä tasolla mahdollisuus nostaa pätemättömyyskanne tuomioistuimessa. Käsitykseni mukaan tämä mahdollisuus koskee kuitenkin ennen muuta asianosaista tai kolmatta osapuolta, ei sen sijaan maistraattia.

Edunvalvontavaltuutuksesta annettuun lakiin sisältyy kuitenkin sääntelyä, jonka perusteella virheellisen rekisteröimisen vaikutukset on tosiasiallisesti mahdollista saada korjatuksi tai ainakin pyrkiä saamaan korjatuksi.

Edunvalvontavaltuutuksesta annetun lain nojalla valtuutetulla itsellään on kelpoisuus peruuttaa valtuutuksensa ja hakea myös jo vahvistetun valtuutuksen peruuttamista. Tällöin esteeksi saattaa käsitykseni mukaan käytännössä kuitenkin muodostua se, ettei valtuuttaja enää ole kykenevä ymmärtämään asian merkitystä.

Edunvalvontavaltuutus lakkaa myös, kun valtuutettu ilmoittaa holhousviranomaiselle luopuvansa tehtävästään. Siten poissuljettua ei mielestäni olisi sellainen menettely, että maistratti havaittuaan valtuutuksen pätemättömyyden ottaisi yhteyttä valtuutettuun ja kertoisi asiasta valtuutetulle, jotta tämä voisi osaltaan pohtia sitä, miten tilanne olisi hänen toimenpiteillään korjattavissa. Jos valtuutettu ei kuitenkaan suostu luopumaan tehtävästä, maistraatin omille toimenpiteille on edelleenkin tarvetta.

Holhustoimesta annetussa laissa säädetty edunvalvojan määrääminen lakkauttaa edunvalvontavaltuutuksesta annetun lain mukaisen edunvalvontavaltuutuksen voimassaolon sikäli kuin edunvalvojan ja edunvalvontavaltuutetun tehtävät ovat päällekkäiset. Maistraatilla on holhustoimilain 72 §:n 1 momentin mukaan kelpoisuus tehdä edunvalvojan määräämistä koskeva hakemus tuomioistuimelle. Saadun selvityksen mukaan maistraatti oli saatuaan tiedon todistajien esteellisyydestä kirjannut tiedon valtuuttajan asiakirjoihin ja sittemmin lisäksi hakenut valtuuttajalle edunvalvojaa.

Maistraatti on pitänyt hallintolain 50 §:n sisältämän asiavirheen korjaamista koskevan sääntelyn soveltumista tulkinnanvaraisena esillä olevassa asiassa, eikä tietoon todistajien esteellisyydestä ollut maistraatissa heti reagoitu, koska maistraatti piti lainsäädännön perusteella epäselvänä, miten asiassa olisi tullut toimia.

Olisi oikeudellisesti kestävämpiä, jos maistraatilla ei olisi käytössään keinoja jälkikäteen puuttua jo alkuaan pätemättömän valtuutuksen vahvistamiseen. Holhousrekisterin tietojen oikeellisuus ja luotettavuus tulee voida toteuttaa tehokkaasti. Jos valtuutus vahvistetaan, vaikka todistajat ovat esteellisiä, seurauksena on sellainen rekisterimerkintä holhousasioiden rekisteriin, jota ei olisi voitu tehdä. Henkilötietolain lähtökohtiin on kuulunut, että henkilörekistereissä olevien tietojen tulee olla paitsi virheettömiä myös tarpeellisia käsittelyn kannalta. Holhousasioiden rekisterin tarkoitus on mahdollistaa valvonta ja turvata kolmansien oikeudet. Tähän nähden tieto tosiasiallisesti pätemättömästä valtuutuksesta ei ole holhousrekisterin tarkoituksen mukainen.

Maistraatti oli tehnyt edunvalvontavaltuutuksen vahvistamisesta hallintopäätöksen, jonka perusteella vahvistettu edunvalvontavaltuutus oli merkitty holhousasioiden rekisteriin. Muun sääntelyn puuttuessa asiaa tulee arvioida vielä yleisten hallintopäätöksessä olevan virheen korjaamisesta koskevien hallintolain säännösten perusteella.

Hallintolain 50 §:n mukaan viranomainen voi poistaa virheellisen päätöksensä ja ratkaista asian uudelleen, jos: 1) päätös perustuu selvästi virheelliseen tai puutteelliseen selvitykseen; 2) päätös perustuu ilmeisen väärään lain soveltamiseen; 3) päätöstä tehtäessä on tapahtunut menettelyvirhe; tai 4) asiaan on tullut sellaista uutta selvitystä, joka voi olennaisesti vaikuttaa päätökseen. Päätös voidaan korjata 1–3 kohdassa tarkoitettussa tilanteessa asianosaisen eduksi tai vahingoksi. Päätöksen korjaaminen asianosaisen vahingoksi edellyttää, että asianosainen suostuu päätöksen korjaamiseen. Asianosaisen suostumusta ei kuitenkaan tarvita, jos virhe on ilmeinen ja se on aiheutunut asianosaisen omasta menettelystä. Päätös voidaan korjata 1 momentin 4 kohdassa tarkoitettussa tilanteessa ainoastaan asianosaisen eduksi.

Edunvalvontavaltuutuksen vahvistamista koskevassa menettelyssä on mielestäni jossakin määrin tulkinnanvaraista, pidetäänkö asianosaisena valtuutuksen tehnyttä valtuuttajaa vai valtuutuksen vahvistamista hakevaa valtuutettua vai molempia. Hallintolain 11 §:n mukaan asianosainen on se, jonka oikeutta, etua tai velvollisuutta asia koskee. Edunvalvontavaltuutuksessa ja sen vahvistamisessa on kyse valtuuttajan asioiden hoitamisesta ja sitä koskevan tahdonilmaisun voimaansaattamisesta. Toisaalta valtakirjan vahvistaminen vaikuttaa myös valtuutetun oikeusasemaan sikäli, että vahvistamisella hän saa hakemuksestaan virallisesti valtuutetun aseman.

Valtuuttajan ja valtuutetun näkökulmasta valtuutusta koskevan päätöksen poistamisen voidaan hallintolain näkökulmasta tulkita olevan heille sikäli epäedullista, että sen seurauksena ei enää olisi olemassa rekisteröityä edunvalvontavaltuutusta. Toisaalta valtuuttajalla ei ylipäätään ole edes ollut pätevää edunvalvontavaltuutusta, jos valtakirja on nimenomaan edunvalvontavaltuutuksena ollut alusta saakka pätemätön todistajien esteellisyyteen liittyvän muotovirheen perusteella. Vastaavasti valtuutetulla ei ole missään vaiheessa voinut olla sellaista asemaa, että hän olisi voinut oikeudellisesti tehokkaalla tavalla toimia edunvalvontavaltuutettuna kyseisen valtakirjaa rasittavan muotovirheen johdosta.

Siten lienee mahdollista pitää sekä valtuuttajan että valtuutetun edun mukaisena sitä, ettei viranomaisen rekisterissä ole tietoa pätemättömästä valtuutuksesta. Jos näin olisi, heidän suostumustaan ei tarvittaisi asiavirheen korjaamiseen. Jos taas vahvistamispäätöksen poistamisen tulkitaan koituvan heille vahingoksi, heidän suostumustaan ei siltikään välttämättä edellytetä. Korjaamisen perusteena voi lain mukaan olla myös asianosaisen erehdykseen tai huolimattomuuteen perustuva virheellisten tietojen antaminen viranomaiselle. Tällaisesta voi olla kyse silloin, kun valtuuttaja laatii ja valtuutettu hakee vahvistettavaksi laissa säädettyjen muotosäännösten vastaisesti laaditun edunvalvontavaltuutuksen.

Käsitykseni on siten, että ilmeisen muotovirheen johdosta pätemättömän valtuutuksen vahvistaminen voi olla poistettavissa ja asia ratkaistavissa uudelleen hallintolain mukaisessa asiavirheen korjaamismenettelyssä. Tämän menettelyn käyttöala jäänee kuitenkin käytännössä vähäiseksi sikäli kuin edunvalvojan määräämiselle on olemassa edellytykset.

Hallintolainkäyttölaissa säädetyn päätöksen purkamisen edellytysten näkökulmasta kyse olisi puolestaan siitä, perustuuko maistraatin vahvistamispäätös ilmeisesti väärään lain soveltamiseen, onko tämä soveltaminen voinut vaikuttaa olennaisesti maistraatin päätökseen sekä loukkaako päätös yksityisen oikeutta tai vaatiiko julkinen etu, että päätös puretaan. Purkuedellytysten arvioiminen on kuitenkin korkeimman hallinto-oikeuden tehtävä kussakin yksittäistapauksessa. Päätöksessä olevan virheen korjaamismenettelyä koskevan hallintolain sääntelyn esitöiden ja korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisukäytännönkin perusteella virheen korjaamista viranomaisen omin toimenpitein on kuitenkin yleensä pidetty ensisijaisena keinona.

Edellä esitetyn perusteella totean seuraavan.

Kun maistraatti saa tiedon vahvistetussa edunvalvontavaltuutuksessa olevasta pätemättömyysperusteesta, sen tulee ryhtyä korjaaviin toimenpiteisiin. Eri toimenpiteiden käyttöalaan liittyy tiettyä oikeudellista tulkinnanvaraisuutta. Sopivimman toimenpiteen laatu on arvioitava tapauskohtaisesti ottaen huomioon esimerkiksi päämiehen edunvalvonnan tarve ja mahdollinen kyky peruuttaa valtuutus.

Tässä tapauksessa maistraatti oli päättänyt tehdä käräjäoikeudelle hakemuksen edunvalvojan määräämisestä, mikä on tapauskohtaisesti yksi mahdollinen toimenpide. Kiinnitän kuitenkin huomiota siihen, että maistraatin olisi tullut ryhtyä toimenpiteisiin nyt tapahtunutta joutuisammin. Maistraatti oli saanut tiedon edunvalvontavaltuutuksen todistajien esteellisyydestä jo 16.6.2016, mutta hakemus edunvalvojan määräämisestä oli tehty vasta 5.2.2018.

4 TOIMENPITEET

Saatan edellä esittämäni käsityksen maistraatin tietoon lähettämällä sille jäljennöksen päätöksestäni.

Asian yleisemmän merkityksen vuoksi lähetän päätökseni tiedoksi myös maistraatteja ohjaavan ja valvovan Itä-Suomen aluehallintoviraston maistraattien ohjaus- ja kehittämissyksikön sekä edunvalvontavaltuutusta koskevan lainsäädännön valmistelusta vastaavan oikeusministeriön tietoon.